

Date: 9th June-2026

FARG'ONA RAQS MAKTABI MILLIY RAQS SAN'ATINING O'ZIGA XOS YO'NALISHI

Sidiqova Nigora Ganijonovna
Respublika musiqa va san'at texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek milliy raqs san'atining yirik yo'nalishlaridan biri bo'lgan Farg'ona raqs maktabining shakllanishi, badiiy xususiyatlari, ijro uslubi va tarbiyaviy ahamiyati yoritilgan. Farg'ona raqslariga xos mayin harakatlar, nafis qo'l ishoralari, lirik kayfiyat hamda milliy liboslarning sahnaviy obraz yaratishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, mazkur raqs maktabini yosh avlodga o'rgatish, uning an'alarini saqlash va zamonaviy sahna san'atida rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Farg'ona raqs maktabi, o'zbek milliy raqsi, raqs san'ati, xoreografiya, ijro uslubi, milliy meros, sahna madaniyati.

O'zbek milliy raqs san'ati xalqimizning tarixi, turmush tarzi, urf-odatlar va ma'naviy dunyoqarashini o'zida mujassamlashtirgan bebaho madaniy meros hisoblanadi. Milliy raqslar orqali xalqning quvonchi, orzu-umidlari, mehnat jarayoni, insonlar o'rtasidagi munosabatlar va nafosatga bo'lgan intilishi ifodalanadi.

O'zbek raqs san'atida Farg'ona, Buxoro va Xorazm raqs maktablari alohida o'rin egallaydi. Ularning har biri harakatlar tizimi, musiqiy sur'ati, sahnaviy obrazlari va ijro uslubi bilan bir-biridan farq qiladi. Farg'ona raqs maktabi esa harakatlarning mayinligi, lirik ruhi, nafis qo'l va barmoq harakatlari hamda ijrochining ichki kechinmalarini nozik ifodalashi bilan ajralib turadi.

Farg'ona vodiysi azaldan boy madaniy an'analar, xalq og'zaki ijodi, musiqa va raqs san'ati rivojlangan hududlardan biri bo'lgan. Vodiya o'tkazilgan xalq sayillari, to'y marosimlari, bayramlar va ommaviy tadbirlarda musiqa hamda raqs muhim o'rin tutgan.

Farg'ona raqs maktabi xalq ijodiyoti asosida shakllangan bo'lib, uning harakatlarida vodiy aholisiga xos muloyimlik, mehribonlik, kamtarlik va nafosat aks etadi. Dastlab raqslar asosan oilaviy marosimlar, to'ylar va xalq bayramlarida ijro etilgan. Keyinchalik ushbu raqs namunalari professional sahnaga olib chiqilib, ularning harakat tizimi va ijro uslubi takomillashtirilgan.

Farg'ona raqs an'alarining professional sahnada rivojlanishida mohir raqqosalar, baletmeysterlar va ustoz san'atkorlarning xizmati katta bo'lgan. Ular xalq orasidagi harakatlarni o'rganib, sahna talablariga moslashtirgan va raqslarning milliy xususiyatlarini saqlab qolishga erishgan.

Farg'ona raqs maktabining asosiy xususiyati harakatlarning mayin va ravon bajarilishidadir. Raqqosa sahnada shoshilmasdan, musiqa ohangiga mos ravishda yengil qadamlar bilan harakat qiladi. Uning har bir qo'l harakati, bosh egishi, nigoh tashlashi va yuz ifodasi muayyan ma'noni anglatadi.

Farg'ona raqslarida qo'l va barmoq harakatlariga alohida e'tibor beriladi. Qo'llar ko'pincha yumaloq, nozik va uzluksiz harakatlanadi. Barmoqlarning mayin bukilishi,

Date: 9th June-2026

kaftlarning ochilishi va yopilishi raqs mazmunini yanada ta'sirchan qiladi. Bunday harakatlar gulning ochilishi, shamolda tebranayotgan novda yoki suvning sokin oqimini eslatishi mumkin.

Raqqosaning yuz ifodasi ham ijroning muhim qismi hisoblanadi. Tabassum, uyalib nigohni pastga qaratish, ko'zlar orqali quvonch yoki sog'inchni ifodalash Farg'ona raqslariga xos jihatlardandir. Shu sababli ijrochi nafaqat harakatlarni to'g'ri bajarishi, balki raqsning ichki mazmunini his etishi ham zarur.

Farg'ona raqslarida quyidagi xususiyatlar ko'p uchraydi: yengil va mayda qadamlar; tana harakatlarining sokinligi; qo'l va yelka harakatlarining uyg'unligi; bosh va nigoh harakatlaridan samarali foydalanish; lirik va nazokatli sahnaviy obraz; harakatlarning musiqa ohangi bilan uzviy bog'liqligi.

Farg'ona raqslari milliy musiqa bilan chambarchas bog'langan. Raqs harakatlarining sur'ati, xarakteri va mazmuni musiqa ohangi asosida shakllanadi. Lirik kuylar ijro etilganda harakatlar mayin va vazmin bo'lsa, sho'x musiqalarda qadamlar tezlashadi, aylanishlar va jonli harakatlar ko'payadi.

Doira, dutor, tanbur, g'ijjak va nay kabi milliy cholg'u asboblari Farg'ona raqslariga o'ziga xos ruh bag'ishlaydi. Ayniqsa, doira usullari raqqosaga harakatlar sur'atini belgilashda yordam beradi. Raqqosa musiqaga oddiy hamroh bo'libgina qolmay, harakatlari orqali kuyning mazmunini ko'rgazmali tarzda ifodalaydi.

Raqs va musiqa o'rtasidagi bunday uyg'unlik sahna asarining yaxlitligini ta'minlaydi. Agar ijrochi musiqa ritmini, ohang o'zgarishlarini va hissiy mazmunini chuqur anglasa, uning raqsi tabiiy va ta'sirchan chiqadi.

Farg'ona raqs maktabida milliy liboslar muhim badiiy vosita vazifasini bajaradi. Raqqosalar odatda atlas, adras, shoyi kabi milliy matolardan tayyorlangan ko'ylaklar, lozim, nimcha va bosh kiyimlardan foydalanadilar. Liboslarning keng va yengil bo'lishi harakatlarning go'zal ko'rinishini ta'minlaydi.

Ko'ylak yenglarining harakat vaqtida mayin tebranishi, ranglarning uyg'unligi va milliy bezaklar sahnaviy obrazni boyitadi. Ro'mol, zeb-ziynat buyumlari va boshqa sahna jihozlari ham raqs mazmuniga muvofiq tanlanadi.

Libos ijrochining harakatiga xalaqit bermasligi, aksincha, uning nafisligini ko'rsatishi kerak. Shu sababli sahna kiyimlarini tayyorlashda raqs uslubi, musiqa xarakteri va ijrochining yoshi hisobga olinadi.

Farg'ona raqslarida o'zbek ayoliga xos ibo, hayo, nazokat, mehribonlik va go'zallik badiiy obrazlar orqali ifodalanadi. Raqqosaning mayin harakatlari, nigohlari va tabassumi orqali quvonch, muhabbat, sog'inch, orzu va umid kabi tuyg'ular aks ettiriladi.

Biroq Farg'ona raqsidagi nazokat faqat tashqi go'zallikni anglatmaydi. Unda insonning ichki madaniyati, odobi va ruhiy kechinmalari ham namoyon bo'ladi. Shu jihatdan Farg'ona raqs maktabi yoshlarni estetik va ma'naviy tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Milliy raqslarni o'rgatish jarayoni bosqichma-bosqich tashkil qilinishi lozim. Dastlab o'quvchilarga to'g'ri qaddi-qomat, sahnada turish, oddiy qadamlar, qo'l va bosh harakatlari o'rgatiladi. Keyin harakatlar musiqa bilan birgalikda bajariladi.

Date: 9th June-2026

Farg'ona raqslarini o'rgatishda quyidagi vazifalar muhim hisoblanadi:

1. O'quvchilarga raqs maktabining tarixi va milliy xususiyatlarini tushuntirish.
2. Harakatlarni qismlarga bo'lib, sekin sur'atda o'rgatish.
3. Qo'l, barmoq, bosh, yelka va oyoq harakatlarining uyg'unligini shakllantirish.
4. Musiqa ritmini tinglash va his etish ko'nikmasini rivojlantirish.
5. Yuz ifodasi va sahnaviy obraz ustida ishlash.
6. Harakatlarni muntazam takrorlash orqali ijro mahoratini oshirish.

O'qituvchi har bir harakatning mazmunini tushuntirib berishi kerak. O'quvchi harakatni shunchaki takrorlamasdan, uning qanday tuyg'u va obrazni ifodalayotganini anglab bajarsa, ijro ta'sirchan bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida videomateriallar, sahna yozuvlari va raqamli texnologiyalardan foydalanish ham samaralidir. Biroq texnik vositalar ustoz-shogird an'anasining o'rnini to'liq bosa olmaydi. Chunki milliy raqsning nozik jihatlari ko'pincha bevosita ko'rsatish, takrorlash va ustoz nazorati orqali o'zlashtiriladi.

Farg'ona raqs maktabi yoshlarda milliy madaniyatga hurmat, go'zallikni his qilish, intizom va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Raqs bilan shug'ullanuvchi o'quvchi o'z harakatlarini nazorat qilish, musiqani tinglash, sahnada o'zini tutish va tomoshabin oldida erkin chiqishni o'rganadi.

Muntazam mashg'ulotlar qaddi-qomatni to'g'ri shakllantirishga, harakatchanlik va jismoniy chidamlilikni oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, milliy raqs insonning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir qilib, unda ijodkorlik, ishonch va estetik didni rivojlantiradi.

Farg'ona raqslarini o'rganish orqali yosh avlod o'z xalqining urf-odatlarini, milliy liboslari, musiqasi va ma'naviy qadriyatlarini haqida kengroq tasavvurga ega bo'ladi. Bu esa milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni asrashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda Farg'ona raqs maktabi an'anaviy harakatlar asosida rivojlanib, zamonaviy sahna talablari bilan boyitilmoqda. Yangi xoreografik kompozitsiyalar, sahna bezaklari, yoritish vositalari va zamonaviy musiqiy ishlovlar raqslarning tomoshabopligini oshirmoqda.

Biroq yangilik kiritish jarayonida milliy raqsning asl xususiyatlarini saqlash zarur. Harakatlarni ortiqcha tezlashtirish, boshqa raqs uslublari bilan me'yorsiz aralashtirish yoki milliy liboslarni mazmunga mos bo'lmagan tarzda o'zgartirish Farg'ona raqs maktabining o'ziga xosligini susaytirishi mumkin.

Shu sababli zamonaviy sahnalashtirish an'anaviy harakatlar, musiqa va obrazlar mazmunini chuqur o'rganish asosida amalga oshirilishi lozim. An'ana va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanat raqs san'atining tabiiy rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa

Farg'ona raqs maktabi o'zbek milliy raqs san'atining nafis, lirik va mazmunan boy yo'nalishlaridan biridir. Uning mayin qadamlari, nozik qo'l harakatlari, yuz ifodalari va musiqa bilan uyg'un ijrosida xalqimizning ma'naviy olami, go'zallikka intilishi va milliy xarakteri namoyon bo'ladi.

Date: 9th June-2026

Farg‘ona raqs an‘analarini asrash, ilmiy o‘rganish, ta‘lim muassasalarida o‘qitish va yosh ijrochilarga ustoz-shogird an‘anasi asosida yetkazish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Ushbu raqs maktabini zamonaviy sahna talablari asosida rivojlantirishda uning milliy xususiyatlari, ijro uslubi va badiiy mazmuni saqlab qolinishi zarur.

Farg‘ona raqs maktabi nafaqat sahna san‘ati namunasi, balki xalqimizning tarixi, odobi, nafosati va ma‘naviy qadriyatlarini avloddan avlodga yetkazuvchi muhim madaniy merosdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimova R. O‘zbek raqslari. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1977.
2. Avdeyeva L.A. O‘zbek milliy raqsi tarixidan. — Toshkent: Mukarrama Turg‘unboyeva nomidagi “O‘zbekraqs” milliy raqs birlashmasi, 2001.
3. Qodirov M. O‘zbek xalq tomosha san‘ati. — Toshkent: O‘qituvchi, 1981.
4. Nurjonov M. O‘zbek raqs san‘ati tarixi va taraqqiyoti. — Toshkent: San‘at, 2004.
5. Hamroyeva H., Muhamedova O‘. Uzbek National Dance Art: Fergana Dance School. — Elektron nashr, 2023.
6. Gray L.V. Women’s Dance Traditions of Uzbekistan: Legacy of the Silk Road. — London: Bloomsbury Academic, 2024.

